

IMATI GLAS ZNAČI IMATI ZDRAVLJE

Uloga novinara i medija u unapređenju zdravlja doseljeničkih radnika

NASTAVNI ZAVOD ZA
JAVNO ZDRAVSTVO
DR. ANDRIJA ŠTAMPAR

Stvaramo zdraviju budućnost

GRAD
ZAGREB

Ovaj je tekst nastao u okviru programa javnozdravstvene intervencije s doseljeničkim radnicima “Zagreb – zdravi dom”, kojeg uz financijsku potporu Grada Zagreba provodi Nastavni zavod za javno zdravstvo “Dr. Andrija Štampar”. Osnovna poruka teksta jest da novinari načinom izvještavanja o migrantskim radnicima mogu znatno doprinijeti korekciji socijalne pozicije migrantskih radnika, koja je jedan od ključnih izvora zdravstvenih rizika.

U Hrvatsku je zadnjih godina na privremeni život i rad došao velik broj radnika iz azijskih i sjevernoafričkih zemalja – Nepala, Filipina, Indije, Bangladeša, Egipta i Uzbekistana, uz manji broj radnika iz drugih zemalja.

Točan broj migrantskih radnika nije poznat i različite institucije objavljuju različite podatke, dok se na temelju obrade podataka o upotrebi Interneta može pretpostaviti da je taj broj dva, do tri puta veći od službenih podataka (Jurić, 2025.).

Strani radnici su populacija o kojoj trebaju skrbiti hrvatski zdravstveni sustav i druge javne institucije i o kojoj trebaju pisati hrvatski novinari – oni neke druge, ‘svoje’ zdravstvene radnike i svoje novinare ovdje nemaju.

Osnovna zamisao projekta “Zagreb – zdravi dom” bila je ojačati resurse integracije stranih radnika u hrvatsko društvo, procijeniti zdravstvene potrebe migrantske populacije te potpomoći prilagodbu zdravstvenog sustava.

Ubrzo nakon početka projekta, pregledom hrvatskog normativnog okvira, postalo je jasno da integracija migrantskih radnika zasad nije moguća: za razliku od mnogih europskih zemalja, u Republici Hrvatskoj useljenik ne može naturalizacijom steći državljanstvo te, osim u stanovitim iznimkama, nema dugoročne izvjesnosti za strane radnike koji dolaze na rad u Hrvatsku. Čak i ako bi željeli ostati živjeti u Hrvatskoj, strani radnici obavezno se moraju vratiti u zemlje iz kojih su došli.

Neka jedu kolače

S obzirom na regulaciju stjecanja i obnove radne i boravišne dozvole, čije je izdavanje vezano za ugovor s poslodavcem i čija obnova traje oko šest mjeseci, strani su radnici izloženi učestalom gubitku zaposlenja tijekom čekanja ponovnog izdavanja radne dozvole. Također su, zbog neimaštine i preživljavanja, prisiljeni raditi “na crno”, što se često pretvara u neplaćeni rad zbog prijevare poslodavca.

Vrlo su česte pojave prekovremeni rad i do 300 sati mjesečno za minimalnu plaću – što je efektivno rad za plaću gotovo upola manju od minimalne plaće u RH, višemjesečni rad bez tjednog odmora, neprimjeren i istodobno iznimno skup smještaj, uvjetovanje zaposlenja uzimanjem skupog smještaja kod poslodavca.

Kratak prikaz radnih i životnih uvjeta, zdravstvenih potreba te okvirnog zdravstvenog stanja migrantskih radnika iz Bangladeša, Egipta, Filipina, Indije, Nepala i Uzbekistana dali smo u zasebnom letku, a opširniji u dokumentu na mrežnim stranicama Nastavnog zavoda za javno zdravstvo “Dr. Andrija Štampar”, www.stampar.hr

Podaci ukazuju na iznimno učestalu mentalnu patnju migrantskih radnika, koja u gotovo pola ispitanika doseže razinu mentalnog poremećaja.

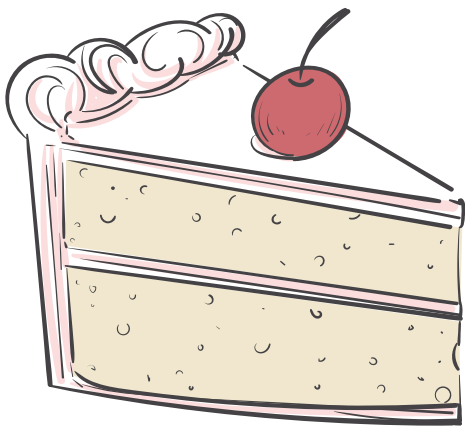
Migrantski radnici nisu državljani ove zemlje i ovdje ne pripadaju. Njihove matične zemlje ne mogu brinuti o njihovim radnim i životnim uvjetima niti o njihovu pravu na zdravlje i zdravstvenu zaštitu. Oni najčešće ne govore hrvatski jezik i, s obzirom na uvjete u kojima rade i žive, oni nemaju niti mogućnosti da ga nauče, iako se u hrvatskoj javnosti učestalo čuju takvi zahtjevi i očekivanja. Uplašeni su zbog mogućnosti da izgube posao te radnu i boravišnu dozvolu i budu vraćeni u svoje zemlje, prije no što vrate novac kojeg su posudili da bi došli u Hrvatsku na rad. Radi se o iznimno ranjivim ljudima koji se vrlo teško mogu pobrinuti za sebe ili to uopće ne mogu. To bi bio zadatak za Republiku Hrvatsku i njezine institucije, no po nalazima sadašnjeg istraživanja zdravstvenih potreba migrantskih radnika u RH, hrvatska država i njezine institucije to ne rade dovoljno dobro, a u nekim segmentima to ne rade uopće.

Odnos trougla poslodavaca, agencija koje dovode radnike te države koja je dezinteresirana za radni, zdravstveni i socijalni status migrantskih radnika nije hrvatski izum – riječ je o globalnoj pojavi izrabljivanja migranata kao nove klase potlačenih radnika na koje se naprosto ne odnose ni etičke niti pravne norme zemlje u koju su došli, a koja je u znanstvenoj literaturi dobila i neslavni naziv – migrantska industrija.

Navedena interpretacija doslovni je opis radnog i socijalnog statusa migrantskih radnika diljem svijeta u znanstvenoj literaturi i ne može ju se svesti na marksistički diskurs.

Da bi došao u Hrvatsku na rad, migrantski radnik iz Nepala agenciji koja ga dovodi mora uplatiti 8.500 eura, indijski radnik mora uplatiti oko 6.500 eura, a filipinski radnik oko 1.500 eura, na temelju čega je moguće pretpostaviti kakav je odnos ponude i potražnje za poslom u RH u pojedinoj od tih zemalja. Filipinski radnici su, čini se, najmanje očajni i najmanje zainteresirani te stoga i najmanje izloženi izrabljivanju.

Imati glas može značiti imati zdravlje

Migrantski radnik je osoba duboko i temeljito izolirana od zajednice u koju je došla prodati svoj rad. Najčešće ne govori hrvatski jezik, a ako ga i govori, njegovo ili njezino znanje hrvatskoga jezika dovoljno je za obavljanje svakodnevnih posla, ali nedovoljno za participaciju u zajednici. Ukoliko migrantski radnik bolje poznaje engleski jezik, problem će biti isti kao i s poznavanjem hrvatskoga jezika: nedovoljno za uključanje u socijalne procese u zajednici. Bila riječ o hrvatskom ili engleskom jeziku, poznavanje tih jezika bit će redovito nedovoljno da bi osoba imala kapacitete da svoja iskustva i svoj osobni život i svijet pretoči u jezik i priopći drugim članovima zajednice u koju je došla živjeti.

Čak i kada jezične prepreke ne bi bilo, ostala bi činjenica da je migrantski radnik osoba koju se ništa ne pita i koja samo radi posao za koji je plaćena, osoba koja je vidljiva na ulici ili na radnom mjestu i koja, ako nešto i kaže ili napiše u razmjeni s domaćim stanovnicima, bit će to isključivo vezano za posao, i ništa osobno. Doslovan opis socijalne egzistencije migranata mogao bi biti: migranti su tijela u prostoru, bez glasa.

Osnovnu temu u subjektivnom iskustvu migrantskih radnika u Hrvatskoj i osnovni faktor njihove socijalne pozicije u Hrvatskoj može se opisati pojmom epistemičke nepravde. To je pojam koji predstavlja sjecište epistemologije, socijalne filozofije i etike, a 2007. godine konstruirala ga je Miranda Fricker, kako bi opisala položaj pojedinaca ili društvenih grupa koje ne sudjeluju u socijalnoj proizvodnji znanja i značenja.

U svakom društvu postoje pojedinci i grupe koje su marginalizirane. Te su osobe isključene iz socijalnog dijaloga kao medija proizvodnje znanja, a to je isključenje praćeno i neravnotežom u odnosu moći. Potlačenim grupama oduzeta je ili umanjena vjerodostojnost. Njihovim se svjedočanstvima ne vjeruje, ne smatra ih se pouzdanim svjedocima čak niti vlastitih iskustava, a posljedice su marginalizacija iskustava potlačenih grupa, njihovo socijalno isključivanje i utišavanje, iskrivljavanje i pogrešno prikazivanje značenja u odnosu na to kako ih razumiju pojedinci pod opresijom te onemogućavanje njihova doprinosa u socijalnoj proizvodnji znanja. Filozofkinja M. Fricker ovaj je fenomen, koji predstavlja međuplošje etike, epistemologije te socijalne filozofije nazvala epistemičkom nepravdom (Fricker, 2007). Nije teško razumjeti socijalne, a u konačnici i zdravstvene posljedice koje mogu snaći društvene grupe koje se nađu u poziciji epistemičke isključenosti. Uvažavajući ove spoznaje, temeljna orijentacija

medijskog izvještavanja koje bi moglo pomoći u zaštiti zdravlja migranatskih radnika trebala bi uključivati, ako je moguće, i osnaživanje njihove svrhovite socijalne participacije, kako bi od objekata opresije ovi ljudi postali subjekti i osobe s mogućnošću aktivnog sudjelovanja u zajednici što, dakako, uključuje i različita djelovanja koja štite i promoviraju zdravlje. Drugim riječima, imati glas može značiti imati veće šanse za zdravlje.

Većina preporuka za medijsko izvještavanje o migrantskim populacijama koncentrirana je na davanje glasa migrantima, stručnjacima te drugim osobama koje sudjeluju u radu s migrantima, izbjegavanje senzacionalističkog i stereotipnog prikazivanja migranata, izbjegavanje prikazivanja migranata iz perspektive kriminala i nepremostivih razlika koje bi mogle onemogućiti integraciju te izbjegavanje pojednostavljenog prikazivanja isključivo iz humanitarne perspektive.

Na mrežnim stranicama Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina dostupna su u hrvatskoj i engleskoj verziji dva teksta vezana uz izvještavanje o migrantima, koja su priredili nastavnici Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu:

Helena Popović, Kruno Kardov, Drago Župarić-Iljić (2022) Preporuke za medijsko izvještavanje o migrantima i izbjeglicama. Dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocImages//dokumenti//Preporuke%20za%20medijsko%20izvje%C5%A1tavanje%20o%20migrantima%20i%20izbjeglicama.pdf>

Helena Popović, Kruno Kardov, Drago Župarić-Iljić (2022) Medijske reprezentacije migracija: Diskurzivne konstrukcije migranata, izbjeglica i tražitelja azila u hrvatskim medijima. Dostupno na: <https://ljudskaprava.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Medijske%20reprezentacije%20migracija%20-%20diskurzivne%20konstrukcije%20migranata,%20izbjeglica%20i%20tra%C5%BEitelja%20azila%20u%20hrvatskim%20medijima%20.pdf>

Brojni su i lako dostupni sadržaji na mrežnim stranicama u obliku preporuka različitih međunarodnih organizacija o načinima medijskog izvještavanja o migrantima. Na stranicama Međunarodne organizacije rada dostupne su preporuke za izvještavanje o migrantskim radnicima:

<https://www.ilo.org/topics/labour-migration/areas-work-labour-migration/labour-migration-guidance-journalists>

